

37.43

K34/4E

Tlokweng

published
1953

J. Mphasa.

1 Puku ya ditaba tsa Ba-
tôkwa ba binaho nkwe, le
dikgosi tsa bona, le bohosi
bja bona, le ho tia ha bjô-
na le ho senyeha ha bjôna.
Puku ye e ngodilwe ke mo-
nna yo a bitswaho Jacob
Ngwako Mphasa. Ka thahô ke
madi a Batôkwa, ke wa lelo-
ko la Mmanthata. O tswetswe
ngwahene wa 1855. Ha a bi-
tswa Mphasa, ke ka hobane
Mphasa o tsere mmahwê bo-
nyanene bjahwê, homme a bê-
lêha bana ba babedi. Homme
Mphasa a hwa, ke hōna mmaho
Jacob a tsêwa ke monna e
mongwê wa leloko la Mma-
nthata. Leina lahwê ke Ma-
tome a Tshika. Ke yêna pa-
pahô Jacob Ngwako. Sa ma-
padi, o re ke ngôla pukwa-
na ye ka ngwaha wa 1890.
Homme ka yōna ke rata ho
bontsha motho yo mongwê le
yo mongwê seo Modimo a se
diahô pelong ya motho, hore
a kgôlwê hobane Modimo o
hōna le ha a sesu a twa
Ebangedi. Ka talêlô ka ba-
ka la poifô ya lehu. Kgaka-
nêhō ya ho se tsebê mo a
ka tshabêlaho hona. Modimo
o dia motho ka methôlô e
meholo.

2
3
4
] a
Ho be ho e bjalô ho
nna Jacob bosimanene bja-
ka. Ka na ka tshwenyêha ku
du ha ke e-twa ho apiwa le
hu motho e mongwê hore
o hwile. Kudu ke thakiswa
ke mohopolo wa hore bjale
ha a hwile, o ile kae? Ke
hōna ka baka la mohopolô
wo, ka boya ka lwala. Fêla
ka se kê ka botsa motho
seo ke lwalahô ka baka la
sōna. Ha e le bo-mma, ba
nyakile ba ntemohile. Ba
re ho nna, "Na nka e ka o
tshwenywa ke mohopolo, ngwa
naka? Ha ke e-twa a apa
bjalô ka tala pelo, ka re
o twele bothoko? Ho toha
mothowe ka thōma ho thôkô-
mêla ditaba tse di apiwaho
ke bakgalabjê. Ka khumana
e ka mo ho tsōna ke to
khumana taba tsa paala. Ke
be ke sa hakwe ke taba ye
ke e tweleho ho motho yo
moholo.

Ho rupa. Ka hobane ke
bōna hore banna ba baholo
ba ho holofetse kudu, mo-
tha ke yahô ho rupa, me-
laô le dikosa tseo di bi-
nwahô hōna, ka se ke ka

AP. 1-19

AP. 1-19
sitwa ke ye ngwe ya tsōna,
Ke hona ka boya hona ke
tanne, ke iphomotsa ka ho
here: naase ke rupile, ke
monna. Le ha ho e bjalô,
ha ho apiwa tsa lehu, ka
khumana ke hakanehile. Ya
re ka tsatsi le lengwê, ke
eno moholo wa-ka, leina
lahwê ke Ramoomedi Mphasa,
a thōma ho opêla ka mokgwa
wo nkaohô o a lla. Ka re ho
yêna, "Na o dia ene?" A re,
"Ke etsisa Makgowa ha a
opêla a rapêla Modimo." Ho
toha mothowe ka rata Ma-
kgowa kudu. Ha ke e-twa
hobane ba rapêla Modimo, ka
kgathwa le ke mmala wa
bona le mekgwa ya bona le
meaho ya bona. Ka hōna, mo-
hopolô wa-ka ka moka ha
wōna o be o re, Mohuta wo
wa Makgowa, nka ke yōna ka
ka botsahô motho taba tsa
paale bakeng sa taba tsa
lehu." Fêla mokgwa wa Ma-
kgowa wa ho tantsha, ke ha
ke bōna sethoho sa bōna
mothone yo motsho, le ho
thōka kgaohêlô ho yêna. Ke
bone ka nna monye ha bo-
papa rena le bo-mma rena
ba tiwa. Taba eo ya tosa
leratô pelone ya-ka. Ho du-
tse ho e bjalô, mohopolô wa-
ka wa hore mohuta wo, Mo-
dimo wa mmapaala o ho bōna,
ha wa ka wa toha pelone ya
ka.

Bjale ka tshwenywa ke
melôrô, e be e re ka ma-
ntsiboya ha ke ile ntone,
ke se esu ka ôtsêla, ho be
bjale ka nka ke bōna me-
thôlô, ka bōna selô se
nkaho ke leloba la sethare
seo Makgowa a reho ke se-
nêblom. Pono yeo e be e
nthekgatsa kudu, hobane ke
be ke sa e bone ka matho.
Ke be ke e bōna ka metha
ha ke ile ntone, kudu ke e
bōna ha ke thōma ho tsēna
ka dikobone. Pônô ye ya
toha thomile ho nna ha ke e mo-
nthanyana. Bjale ke thōma
tsa ditôrô.

Ya mathômô see. Hona
methene euwe, re be re bê-
rêka Lekgowa le ba reho ke
Garmans Boppieter. Ho be
ho eno mabita a mabedi a
bana bahwê. Ka letsatsa le
lengwe bosihô ke otsetse
ka kwêlêlwa ke toro, ka bō-
na motho a toha mabitene a
rotohêla hodimo a e no ma-
ata a ho fofa. Ya re ha a
e seabakene sa lehodimo le

lefase a ^aéma^antébéléla a
 boya a mpotsa leina leo
 nka se le lebaléhō. Ke to
 le botsa batho ka bosihō
 ha ke tsohile borokone.
 Tōrō ye ya ba mothōlō wo
 moholo pelone ya-ka, ya
 dia taba tse pedi. Ke
 tshohō, le lethabō. Hobane
 ho toha mouwe, e be e re
 ha ho apiwa tsa lehu, ka
 iphomotsa ka yōna tōrō ye
 ya-ka yaka. Ka hobane e be e se
 tōrō fēla, ke motho yo a
 kwaho lehodišone. Ka fetsa
 ka ho re, "Batho ba leho-
 dimo, ba no twanō le bahu!"
 Taba ya bobedi, ka ~~tsatsi~~ ^{tsatsi}
 tsatsi le lengwe, e le le-
 thabula, ha na pula e e
 motšehare re disitse di-
 pudi, ka hona ra tshabisa
 dipudi pula, ra ya hae, e
 ile hore pula e khulē, e sa
 na ho se kathyana, ka kwēla
 ka nte ha kgōro, ka éma
 hodimo ha lefika, ka bōna
 nka ke bōna dilō tsa dibo-
 piwa tse nka hō ke batho,
 tse dikgolo tseo e kahō
 di tshwere dithako.

¹²
 Ba^{pe}tokwa ba ho ana nkwē,
 ba be ba ana thakadu. E
 rile ha ba to ana nkwē, ba
 re motha ba tohahō Tokwene
 e le bathanka le^{ba}nanyana,
 ba re, mo ba otsetseho hō-
 na, nkwē ya ba dyela di-
 pudi bosihō, ke hōna ka
 bosihō ba e latēla ba e
 khumana, ba e bolaya, ba
 thaba mokgosi ba re, "Dinkwē
 wee!" Ke hōna mo ba padile-
 ho ho latha ho ana thakadu
 ba ana nkwē.

e kgosi e be e
 na ba bangwe ba
 fela re kgolwa
 bakgalabje. Ba
 re Mafisa ke yena kgosi ya
 mathemo ya Batokwa. Direto
 tsa naha ya Batokwa → di
 supa bjalo. Botokwa ke ho
 re:
 "la bo-mafisa bo fodile".

¹⁴ Yēna
 morēna Mafisa mosadi wahwē
 o be a se na ngwana wa mo-
 simana, o be a e^ono ngwa-
 na wa monyana, a e tehe.
 Leina lahwē e be e e Tsē-
 be^okgolo. Homme mohumahadi
 yo, mmaho Tsēbē^okgolo, mo
 mosene wahwē, o be a eno
 mothanono yo a mo somēlahō.
 Ha re tsebe leina lahwē, s
 se re se tsebahō ke leina
 la ba habō. E be e le Ngwa-
 Mamokupi. Ya re hore mohu-
 mahadi mmahō Tsēbē a tho-
 kahale, mokgalabjē Mafisa
 a sala a lēlwa ke motha-
 nono yola wa mosadi wahwē,
 a
 ba a mo dia mosadi wa-
 hwē.

lefase a ~~ema~~ntébéléla a
boya a mpotsa leina leo
nka se le lebahé. Ke to
le botsa batho ka bosihó
ha ke tsohile borokone.

¹⁰ Tóró ye ya ba mothólo wo
moholo pelone ya-ka, ya
dia taba tse pedi. Ke
tshohó, le lethabó. Hobane
ho toha mouwe, e be e re
ha ho apiwa tsa lehu, ka
iphomotsa ka yóna tóró ye
ya-ka yaka. Ka hobane, e be e se
tóró fêla, ke mótho yo a
— kwaho lehodišone. Ka fetsa
ka ho re, "Batho ba leho-
dimo, ba no twanó le bahu!"

¹¹ Taba ya bobedi, ka ~~tsatsi~~
tsatsi le lengwe, e le le-
thabula, ha na pula e e
motšehare re disitse di-
pudi, ka hona ra tshabisa
dipudi pula, ra ya hae, e
ile hore pula e khulé, e sa
na ho se kathyana, ka kwêla
ka nte ha kgóro, ka éma
hodimo ha lefika, ka bóna
nka ke bóna diló tsa dibo-
piwa tse nkaó ke batho,
tse dikgolo tseo e kahó
di tshwere dithako.

¹² Batokwa ba ho ana nkwe,
pele ba be ba ana thakadu. E
rile ha ba to ana nkwe, ba
re motho ba tohahó Tokwene
e-le bathanka le manyana,
ba re, mo ba otsetseho hō-
na, nkwe ya ba dyela di-
pudi bosihó, ke hōna ka
bosihó ba e latêla ba e
khumana, ba e bolaya, ba
thaba mokgosi ba re, "Dinkwe
wee!" Ke hōna mo ba padile-
ho ho latha ho ana thakadu
ba ana nkwe!

13 Mothouwe kgosi e be e Mafisa, le ha ba bangwe ba hononwa, e fela re kgolwa ka ho twa bakgalabje. Ba re Mafisa ke yena kgosi ya mathomo ya Batokwa. Direto tsa naha ya Batokwa → di supa bjalo. Botokwa ke ho re:

"la bo-mafisa bo fodile".

Yêna
morêna Mafisa mosadi wahwê
o be a se na ngwana wa mo-
simana, o be a eno ngwa-
na wa monyana, a e tehe.
Leina lahwê e be e e Tsê-
be/kgolo. Homme mohumahadi
yo, mmaho Tsêbê/kgolo, mo
mosene wahwê, o be a eno
mothanono yo a mo somêlahô.
Ha re tsebe leina lahwê,
se re se tsebahô ke leina
la ba habô. E be e le Ngwa-
Mamokupi. Ya re hore mohu-
mahadi mmahô Tsêbê a tho-
kahale, mokgalabjê Mafisa
a sala a lêlwa ke motha-
nono yola wa mosadi wahwê,
a ba a mo dia mosadi wa-
hwê.

15 Ke yêna mothanono yo
a belehilehō leloko le Ba-
tōkwa ba ba binaho nkwe.

A tswala mosimana, morena
Mafisa a bitsa morodi wa-
hwê Tsebe, a re, "E-ya ka
ntone o theê ngwana leina
o re: ke Mosima mo-se-pe-
lone: sa pelone se tsebja
ke monye wa sōna." Ka hōna
Tsêbê a ya a mo thêa leina
leo bjaloka papahwê a mo
laetse. E be e e ka hobane
boholêlê bja monyana yo bo
be bo sa tsebje hore ke
mane yo a mo holeditseh_o.

16 Ha morena Mafisa a tshenyetse, ha sala morwa wahwe Mosima. Yena a tswala ngwana wa mosimana mosadine yo mongwe yo e seho yo moholo. Leina la mosimana youwe ke Mohudi a dipula. Ho yena Mohudi ke moo ho kweletseho ba ha Mmanthata. Morena ~~run on~~

Mosima a tswala ngwana wa mosimana mosadine yo moholo, leina lahwe ke Khunwana. Methene ya Khunwana Batokwa ba phumehela Bokgalaka.

Ba re motha ba boya Bokgalaka, ha sala yo ~~mongwe wa bona, leina lahwe~~ mongwe wa bona, leina lahwe ke Labolwa a Mosima. Khunwana a beleha Tshaka, le mmaho Matome a Tshaka. Ho Matome ho kwile ba ha Romokgopa. Tshaka, moholo wa Matome, a beleha Mabeba, le kgaitsadi yahwe Mmabadikele a Tshaka. Mabeba a beleha Tsherane, le ~~le~~ ratho bahwe Pheeha le Mokadikwa. Pheeha a bolawa ke tau.

18 Methene yona yeuwe Batokwa ba be ba buswa ba e ka fase ha Batsweta. Tsherane a thabja marumone a hwa a e hae. Homme morwa wa Tsherane ke Selaelo, yo a tumileho leina lahwe ~~ke~~ ~~la~~ la Kgwadu, la bosohana. Ya re ka hobane e sa le ngwana, a tshwarelwa bohosi ~~ngwana, a tshwarelwa bohosi~~ ~~ke~~ ke rangwane ahwe, Mokedikwa.

17 Ha Selaelo a hodile Mokedikwa a mo fa bohosi ho se na moferefere. Ke yena yo a hodisitseho setshaba sa Batokwa. O be a e bohale, ke yena a diileho hore e be setshaba sa ho boifiša, le ha e be e le setshaba se senyenyana.

Methene eo yena Kgwadu
 ha a sa phela, a ntsha Ba-
 tokwa pusone ya Batsweta.
 Lebakeng la ha a busa ba
 Moletse ba kwa dira ho tha-
 bana le yena, a ba fenya a
 ba a tshwara kgosi ya bona
 a e bolaya. E sa le ho toha
 mothouwe, Batokwa le ba Mo-
 letse ba thowana kudu. Le-
 ina la kgosi yeo ya Mole-
 tse ke Mosibudi, la botha-
 nka ke Kwekwerere. Haholo
 lethoyo leuwe la Batokwa
 le ba Moletse le hodisi-
 tswe ke sereta-maina, sa re:

21 Kgwadu a Botokwa, molomo kgotopo,
 Kgwadu athama re ho bone hanone.
 Re bone mahalahapa a ho metsa
 Moloto le Poopedi a Mothokwa.
 Mosadi yola mma-Mosibudi a Moloto,
 O mpofile ka letswa la dikgonye.
 O rile mola a rile tidi, o re:

Lesola le Kgwadu ke isa kae?
 Ha ke e no dikgomo o ta a amoha,
 Esita le thari ya batho o tile e tsea,
 Mmaho Leuba motshenya ka kgole,
 O re Tsweta le Moletse a tswebera.

22

Ka lebaka le lengwe kgosi Kgwadu ka ho rata dintwa a kwa dira, a feta ka thoko ya naha ya Moletsé. Ha a ko boya, a re o tshwanelse ho feta ka hare ha moho wa Moletsé, e e hore ba Moletsé ba bone hore o a ba fenya. Ka tsatsi leo a khumana ba Moletsé ba rapile madira a bona ba moemetse. A fitha Kgwadu le dira tsahwe, fela tsatsi leo Batokwa ba sitwa ho ema, ba tshaba. Ke mo ba Moletsé ba ileho ba tshwara Kgwadu ba mmolaya ka mokgwa wa setho se seholo.

23

Ho thwe ha ba kgobokane, banna le basadi, ha masohana a ko tshwara Kgwadu ba tsea ~~Ma~~mao, ba fotha dinoko tsa Kgwadu, monna yo mongwe le yo mongwe le mosadi yo mongwe le yo mongwe o be a rata hore a sethahele lerothi la madi ~~o~~ahwe.

24

Ba mo taisa kudu, nama ya mmele wahwe ba e ntsha diripana tse dintsi ba e kgobelana. Ha ho tsebje nnete ya taba eo, ke mabare. Se e beho nnete, he o ka botsisa ba Moletsé naase, wa re, "Na ba heno mothaba ba bolayaho Kgwadu ba mmolokile kae?" Taba eo, potsiso yeo, ke bokgowa, o ka fapana nabo. Bohosi bja Batokwa bo tshenyehile hona mouwe.

25

mmahwe

Kgwadu a tohela Mosima morwa wa hahwe. Mosima wa bobedi, yena e be e se wanto ya bohosi. Mosima yo, o ile a belehwa pele ha bana babo, ke Ngwa-Moila. Ke hona Mosima a sala le bo-mma moholo ahwe, Ngwa-Raphathe lo, yeo ~~ke~~ beho e le mosadi wa Kgwadu yo moholo. Leina la mosadi youwe ke Fedile.

26

A ba le ngwana wa mothanka, leina lahwe ke Leswene. A hwa kamoraho ha sebaka. Mosima a lwa le Fedile mmamoholo ahwe e leho mmaho Leswene. Fedile a tshabela Moletane, ha sala ho busa Mosima. Ha ho tsebjehore o busitse mengwana e mekae.

27

Ka moraho Mapono a ta a fenywa Mosima, a mo tshwara. Homme mosadi wahwe Ngwa-Masipa a foloha thabene ya Mphakane, a ya monnene, le yena ba mo tshwara. Mosima a bona ditopotsa batho bahwe, fela yo a sa kaho a mmona ke mothanka wahwe, leina lahwe ba be ba re ke Ramaru wa ha Modibana.

28

Mosima a botsa Mapono a re, "Setopo sa motho wa-ka se se bone"; a re, "A ke le sepele le bitsa, mothangwe o sa phela." Ba botsisa ba re, "Leina lahwe ke mane?" A re, "Ke Ramaru." Lepono la tsama le bitsa la re ho Ramaru, "Mina Ramaru, wa bizwa." Ramaru a araba. Lepono la re, "Kgosi e a ho bitsa."

29

Mosima a rera ho bolaya tona ya Maponon, fêla Ramaru a mo kgalemela a re, "O se mmolaye." E rile bosihlo Mosima a thaba tona ya Maponon ka lerumo, ya re ha a thaba mokgosi, ba tsoha ba tshwara Mosima, le mosadi wahwe, ba toha nabo. Ya re ha ba e'hole Maune ba mmolaya, le yena mosadi wahwe, ha ho tsebje kwa a bolailweho hona.

30

Mohumahadi

Fedile a boya Moletane, a busa Batokwa lebakana le le teletsana. Ha a bona hore o tsofetse, a bea yo mongwe wa bana ba monna wahwe kgwadu, leina lahwe ke Molamo. Ha a thoma ho busa hwa tsoha mpherefere, wa tsoswa ke bakgomana ba babedi Ngwako le Montsho.

31

Ba be ba nyatsa Molamo, ba be ba eme le monna yo mongwe wa mohale ntweng, leina lahwe ke Motshekwe Seima. Kgosi Kgwadu ha a e sa phela o ile a re, "Motshekwe o to sala a lwesa batho. Motho yo a ka a sala ho a lokisa naha ke Mabidi Maila." Batho bauwe, Ngwako le Montsho, e be e le bana ba Kgwadu. Ha ba bona ba ka se kgone ho bolaya Molamo, ba yo rapa dira tsa Moletse.

32 Molamo o be a na
 le monna yo mongwe, leina
 lahwe ke Sebataolo. E be
 e le motho yo mosoro. Ngwa-
 ko le Montsho ba rera ho
 yo bolaya Sebataolo ka nto
 ne. Ba kgetha masohana a
 bohale. Yo mongwe wa bona
 ke

"Kgobalala-ntwene,

Fgosi selwa ka dikhuru,

Matome morwana Kgotha a ha Ramphenyan^e,

Ramokgolwane o lepalakata le re ho sepela le bana
 wa thuntsha,

Makop^o a naha ya Ngwako a marum^o."

33 Bahale bao ba thibela
 Sebataolo ka ntone. A re,
 "Ke lena bo-mane." Ba re,
 "Ke rena." A re ha a kwa,
 yo mongwe mohale a mo tha-
 ba maharene a nko le molo-
 mo. A mmuseletsa ka ntone,
 yo mongwe a mo thaba sefa-
 ka sa letsoho. Mohale a ma-
 rumo Sebataolo a thula nto
 ka moraho a kwa. ^e Morwana
 Kgotha Ramphenyan^e a mo
 thaba ka lerumo la kobe le-
 saho, homme e ile ha Seba-
 taolo a thabilwe a phela.

Mekgosi ya thabja, tshaba
sa Batokwa sa phalala, ba
khumena dira tsa Ngwako le
Montsho ba na le yena mo-
kgalabje Seima ba thopile
basadi le bana. Homme hona
fao motsene wa mosata ho
be ho eno masohana a mabe-
di ba e-baho madi a kgosi
Kgwadu, bjalo ka moholo wa
bona Molamo.

35) Seima a tshabela ho
ba ha Ramokgopa? Ha ba fi-
hla ba phalaletse mekgosi,
Seima a kwa mo a beho a
khutile hona a tsena ho bo-
na, E mongwe a bolawa ke
yena Seima, a mmolaya ka
thoka ka nte ha motse a mo
tshwere ka letsoho a re ho
bao ba phalaletseho a re,
"Ana le re le tsoma leloko
le? Naase le to ba le sa
le ~~ba~~ bona kae? sea lefetsa
thaba Selaelo," a mo ota
ka molamo a mmolaya. Ba ha
Ramokgopa ba mmontsha Mo-
sima, ba re, "E mongwe so.
Re na le yena, o ka se ke
wa ba fetsa."

ho 5th?
cf 48

36

Ke hona dira tsa Ba-
tokwa tsa thibela Ngwako
le Montsho le dira tse bo-
na thabene ya Mabjanene ma-
tsatsi a se makae. Ha Ngwa-
ko le Montsho ba bona hore
ba to bolawa ke tala le mo-
hau, ba roma motho bosiho

a yo titsa ba Molets^t hore
ba te le dira ba to thusa
Ngwako le Montsho.

37

Ha dira
tseo tsa Molets^t di fitha
tse khumana ka thoko ya
thaba ka mo ba kwel^oho ka
hona ho dutse banna ba bo-
hale ba ha Makgatha, le ha
ba be ba sa lekane le bo-
ntsi bja dira tseo tsa Mo-
lets^t, bona ba tsholohela
ho bona ba retana ka maina.
Bahale bauwe ke to leka ho
le botsa maina a bona:

38

Wa pele ke Madipheke
wa ha ha, Makgamatha. Wa bo-
bedi ke t^hehoroh^ola-melapo-
ne. Bona bao, le ba bangwe
ba phekgola dira tseo ba
ba bolaya kudu. Ba swara le
motho wa hore a swara Kgwa-
du, motha a bolawa ke ba
Molets^t. Ha ba fitha tha-
bene ya ^{Kg^othe} ba ba homela,
Mo direng tsa Ngwako ho be
ho na le monna wa Lepeise
a swere sekete, ke yena yo
a hobaditseho batho ba Ba-
tokwa ka sona.

39

Ke hona ba ha Ngwako
ha ba bona hore ba ha Ma-
kgamatha ba sa kobile ba
Moletsé, ba sala ba eletsana
na ba re, "Na re ka thibe-
lelwa mo thabene ke ba ha
Ramokgopa ba e ntehe na?
Ke hona ha re fentswe?" Ke
hona ba fana maata. Mo ho
ba ha Ramokgopa ho be ho
eno ~~monna yo mongwe wa ba-~~
~~hale, le~~ bahale ba bantsi,
nka yo a beho a tumile ku-
du ke yo ba mo retaho ka
ho re:

40

Mathiri a ha Mmamokhwibedu a Tshaka,
Mathiri a ho dya nama ya batho.
E leho ya kgomo o lle mareha
Tshukudu ya hwelere la Mohorwane
Metse e nwa Mmakhoto dithabene
Lemenekwe mmele lethokwa la ho dya kgomo Mathiri
Sekwate a bo-Leheha.

41

Monna yo ha ke mo apa
ka bohale, ke hobane mana-
ba a ha Ngwako ha ba e ho-
dimo ha thaba ba botsa Le-
peise leo, ba re, "Ha o ka
bolaya yena monna yo a le-
tsaho lepatata, re to fo-
loha ra lwa nabo re se sa
boifa selo." Ke ha Lepeise
le mo supa ka sekete la
mmolaya. Ke hona ba foloha
ba lwa le ba ha Ramokgopa
ka fase ha thaba, ba tosa
ya ha Ramokgopa, Lepeise
leo la e ta le ba thunya
ka sekete, ya re ha ba fi-
tha thabene ya Molemole, ba
Ramokgopa ba retoloha ba
~~hona~~ homisetsa ya Ngwako moraho
ba ba busetsa thabene ya
Mabjanene, ba busa ba ba
~~thibela~~
thibela.

42

Ke ha Sebataolo a toha
Mabjanene a ya ha Motalaho-
the, yo e baho yo mongwe
wa ba baholo ba setshaba
sa Batokwa. Yena o be a
shile thabene ya Mphakane,
a eno motse o moholo, le
batho ba bantsi. Motalaho-
the a tsea bohosi. Ha Ngwa-
ko a bona hore a ka se kgo-
ne ho mo tseela bohosi a
rapa Makgowa, ona a bolaya
Motlahothe.

43

Homme Sebataolo a phe-
la. Bjale Ngwako a boya
hore a te a buse Batokwa.
Sebataolo a ineela ho Ngwa-
ko ka ho ikokobetsa. Ngwako
a thakgala kudu ha a bona
letshwena lahwe le ineela
ho yena, hona a sa ineela
ka pelo, a khupile se-
thoho ka pelone yahwe, se-
thoho sa ho bolaya Ngwako
a Marema. Ke hona Sebatao-
lo a apa le Ngwako mantswe
a botse. Ngwako a thakgale-
la Sebataolo.

44

Sebataolo a re ho Ngwako, "Kgosi! re ise Makgowene hore ba tsebe hore re batho baho naase, o re fentse." Ngwako a dumela, le batho bahwe. Ke ha Sebataolo a ya ha Ramokgopa a re, "Banabesu, ka bosihu nke le nthuse, ke to ta le Ngwako, ke khumane le khutile ka nokene ya Mononono, hona fao nna Sebataolo ke to wela Ngwako hodimo ka tshosa. Hobane a ka se ke a re busa, hona a feditse banabeso ka sethoho." Ba ha Ramokgopa ba dula ka nokene e ese bosihu.

45

Ha letsatsi le thaba, Ngwako a fitha le sethophahwe. Mo ho Sebataolo ho be ho eno banna ba babedi, ba ba beho ba tseba thopa eo yahwe. Ke Makgetsi le Phaswana. E itse ha ba tshela noka, Ngwako a ya a bea marumo ahwe mose ha noka mo ba toho awela hona, a homela ka nokene a se na marumo. A khumana Sebataolo a e-nwa meetse a beile marumo fase.

Ngwako a re ho Sebataolo, "Nka o sa ye wa bea marumo mose ole wa noka, wa boya o e-nwa meetse?" Sebataolo a re, "Kgosi! ke diela hore ke se sa homela ka nokene, ke khuletse sa ruri." Ke ha Ngwako a kwatama ka dikhuru a nwa meetse, ~~Saba~~

Sebataolo a ntsha tshosa ka kobane a wela Ngwako hodimo ka yona, a mo thaba. Ngwako a re, "Ke bolawa ke wena, Matome?"

47

Sebataolo a itheta a re,

"Ke nna seripa a Mankwe
O thakane nabo Kgapu
Wa ba ripa,
Kgoro o feditse ya rangwane."

48

Ke hona Phaswana a ri-
pa mesifa ka seepe. Ke ha
ba ha Ramokgopa ba kwa ka
lethakene la noka ba thusa
Sebataolo, ba fetsa batho
ba Ngwako, Ngwako a wela
fase, Sebataolo a mo supa
ka monwana a re, "Bo kae bo-
hosi bjo o beho o re ke to
busa ha o fetsa banabesu,
mosa?" Ho toha mouwe, Se-
bataolo a kgoboketsa ditho-
to tsa mosata, a di fa Mo-
sima. Mosima a di hana. Se-
bataolo a tsea Batokwa ka
moka a ba tshabisetsa Mau-
bene, ka ho tshaba ha Ngwa-
ko e be e e motho wa Makgo-
wa. Sebataolo o tshabetse
ha Sekwati.

tove

*ha
Sekwati*

he

Kgosi Mosima a boya Bo-
tokwa, a tohela Batokwa ha
Sekwati. Batokwa ba sala
ba buswa ke mohumahadi Mai-
namela, mosadi wa kgosi Mo-
lamo. Mosadi yo tsewa ke
kgosi Mmakaipea Mmatshaka,
yo e beho e e madi a Kgwa-
du, hotehe le Mosima le kgo-
si Molamo. Mmakaipea a be-
leha Letheba le yena mosadi
yo wa kgosi Molamo Ngwa-
Mabeba, ka hona Batokwa ka
mphela ba thakgala, ba re,
"Naase ho belehwe kgosi."

111

*Ho be a swanetse
ho tsewa ke
Mosima. Bjale*

Ha Letheba a belehwa,
~~a khumana me mosene ho~~
a khumana mo mosene ho eno
bathanka ba bararo. Yo mo-
ngwe e be e e yo a latela-
ho Letheba bohosi, leina
lahwe ke Mokoto, yo a sa-
laho Mokoto moraho ke Ma-
tome, yo a salaho Matome
moraho ke Ntwamala Masenya-
ne.

Mokoto, ka ho nyaka bo-
hosi a bolaya Letheba ka
sethare. Ke ha ba setse ba
boile Maubene. Ha Batokwa
ba tsebile taba yeo ya Mo-
koto ya ho bolaya kgosi ka
sethare ba tana kudu, ba
nyaka hore Mokoto a bolawe.
Mokoto a tshabela ha Mata-
la *a thaba.*

2 Homme ha Batokwa ba bo-
na hore ha ba na maata ho
ya ha Matala hore ba mmola-
ye, ba ya ho kgosi Sekhu-
khune hore a bolelele kgosi

k Matala, Matala a mo neela
k Sekhukhune; ~~ka~~ fao Mokoto
a bolawa ~~ke~~ Sekhukhune. Ho-
na lebakene leuwe, Matome
e (Jonathane Ramo) o be a
ile Moretāle ho rutwa puku.
Ka hona Masenyane a sala a
phela le mmamoholo wehwe,
mmaho Letheba.

le ~~Mo~~Mohumehadi mmaho Lethe-
ba ha a se no hwa, Masenyane.
ne a sala a tsea mosadi wa
Letheba Ngwa-Raphathelo, Mo-
latelo. Yena a thoka ngwa-
na. Ha Batokwa ba bona ho-
re Mokatelo ha a na ngwa-
na, ba ya hape ho kgosi Ra-
phathelo ba nyaka mosadi
yo mongwe (mmamolatelo), ba
tsea a ~~tsea~~ Mokgedi ngwana wa Kga-
itsadi ya mohumehadi Mola-
telo. Papahwe ke Matshe-
phelele Raphathelo. Mokgedi
ke yena kgosi ya Batokwa,
o na le bana ba babedi ba
bathanka le monyana. Yo e
to baho kgosi ke Edward
Kgadi Mmatshaka. l.c.

Leloko la Matome a
 Tshaka: Matome a beleha Mo-
 kgopa a tau. Ke yena Mokgo-
 pa yo a ileho a nyatsa Ma-
 beba a hanela Labolwa le
 dikgomo ha ba e Bokgalska.
 Mokgopa a beleha ngwana wa
 mosimana mosadine yo monye
 nyana a mo thea leine la
 papehwe a re ke Matome, ke
 yena yo ba Ramokgopa ba bi
 tswaho ke yena he ba re ke
 ba ha Matome a dikgomo. Ho-
 bane ba re ho toha ha e
 thalefa o be a rata dikgo-
 mo kudu, ~~phela~~ ka lebese.
~~Ke~~ hona ba mmita ka tsone
 ba re, "Ke Matome a dikgo-
 mo."

Hape motho yo o be a
 le bjaleka moprofeta (sedu-
 pe), o be a hane taba tsa
 ho se loke. Ha ba mosata
 ba ko thopa dikgomo tsa ba
 bangwe homme ba mo fa e
 ngwe ya tsone o be a sa du
 mele e lala le tsahwe lesa
 kane letehe, a re e to dia
 hore dikgomo tsa-ka di tho
 pje bjalo ka yona.

Ke yena

Matome a dikgomo a belehe-
 ho leloko la ha Ramokgopa.
 Modimo le wona wa mo tho-
 honolofatsa pelehone ya
~~baana, a beleha basimana~~
 baana, a beleha basimana le
 banyana. Maina a bathanka
 ke ona a:

1. Mmamokutupi
2. Mahaleme
3. Paledi
4. Mmamperapa
5. Mmatshaba
6. Morathi
7. Masilo

Bana ba Matome a dikgo-
mo ka moka kgosi ya bona
ke Mmamokutupi.

Taba tsa Matome a di-
kgomo tse tsebjaho ka ba-
profeta sedi:-

E itse ha a tsofetse a nea
morwa wahwe Mmamokutupi
pheta a~~ke~~, "O a bona, ke
ho fa pheta, wena o ka se
ke wa e fa morwa waho, e to
kgaolwa molaleng waho ke
batho ba ba toho ho bolaya
ka hobane o rata thabano."
Ka kgonthe morwa wahwe a
bolawa ke Batsweta.

Thomme

Taba ya
bobedi a re ho morwa-Modi-
ba, leina lahwe ke Sefefe-
ta, a re, "Wena o ka se ke
wa hwa ka pela. O to seho-
fala, wa boya wa botwa mo-
kokoto ka boloko," hwa ba
bjalo, motho yo a sehofala.

Taba ya boraro, a re ho Mo-
tshekwe Seima a re, "Wena,
ka hobane le tso latha
~~ngwana~~ ngwana moholo wa ka, ka ho
se twe ha lena le ko latha
kgosi Moletse, nka wena o
ka foufala pele, wa kgona
o e-hwa." Seima a foufala
pele a seso a hwa. Taba ya
mafelelo yahwe ho to ba le
khutso ho bonala bjalo.

Hore yo mongwe wa le-
sika la-ka e to ba kgosi a
busa setshaba, homme puso-
ng yahwe ho to ba le khu-
tso, ho bonala bjalo methe-
me yeno. Bjalo morwa Mato-
me a dikgomo, Mmamokutupi,
a phela le bana babo ha bo-
tse, ba mo rata, ba mmoifa.

62

7/11

A beleha morwa wahwe Ngwa-
ko. Yena a hwa e sale yo
moswa, a busa a beleha Ma-
tomefela, Mmamokutupi a
hwile, bana babo ba phela
le ditshiwana tseo ba mo
fepa botse. Matomefela mo-
rwa wa Mmamokutupi a hola
hareha bo-rangwane ahwe, ya
ba motho wa bothale. A phe-
disa bakgalabje bao be-ra-
ngwane ahwe botse, ha ba
mosata ba dia moferefere
a fela a lota batho, bahwe
a ba phedisa dikotsa.

Encl. S. 27.